

FİLİSTİN TOPRAKLARINDA YAHUDİ MİLLİYETÇİLİĞİNİN OLUŞUMUNDA “CHOWEWE ZİON”, “BNEI BRITH” VE “ESRA” CEMİYETLERİNİN ROLÜ

Yüksel KAŞTAN*

Öz

Suriye, Lübnan ve Filistin toprakları Osmanlı Devleti için siyasi, ekonomik ve ticari açıdan Ortadoğu’da çok önemli bir yere sahiptir. Esasen bu coğrafya medeniyetin gelişmesinde ve farklı inançların bir arada yer alabildiği topraklardır. Bölge Siyasi, ekonomik durumu ve dini nedenlerle tarihte farklı devlet ve imparatorlukların nüfuzu altında kalmıştır. Kenan topraklarında yaşayan İsraililer ilk tek tanrılı ve kitabı olan Hz. Musa Peygamberin adından gelen Musevi dinine sahip olmuşlardır. Kudüs bu din için en önemli merkez halindedir. İsraililer Kudüs’te Roma İmparatorluğu’nun bölgede oluşan baskısına karşı 70 yılında isyan ederler. Daha sonra Mesih Bar Koşba’nın önderliğinde 136 yılında yaptıkları ikinci isyan Roma tarafından bastırılmakla kalmayıp İsrail topraklarından sürgün edilmişlerdir. İşte bu tarihten itibaren dinlerini birleştirici bir misyon olarak kullanan Yahudiler yüzyıllarca topraksız bir şekilde yaşam sürmüşlerdir. Bu süreçte Yahudiler buldukları ülkelerde ekonomik olarak güç kazansalar da farklı toplumlarda itibar görmemişler ve devamlı dışlanmışlardır.

19. Yüzyılın sonlarında Avrupa’da Yahudiler ve özellikle Yahudi fikir adamları ve öne çıkan önderler teşkilatlanmaya, sivil toplum örgütleri kurmaya ve kendilerine rahat edecekleri bir vatan toprağı aramaya başlamışlardır. İşte bu topraklardan en öne çıkan Yahudilerin eski vatanları Filistin toprakları olmuştur.

Bu çalışmada 19. Yüzyılın sonlarına doğru Almanya’da ortaya çıkan “Chowewe Zion”, Bnei Brith” ve “Esra” cemiyetlerinin Yahudi milliyetçiliğinin oluşmasında ve Yahudi vatanı olarak seçilen toprakların nasıl ulaşılması gereken mutlak amaç olarak Yahudi halkına işlendiği ve bu amaçla yapılan mücadeleler araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Filistin, Cemiyet, Yahudi, Milliyetçilik, Göç

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Öğretim Üyesi, Antalya/Türkiye, kastanyuksel@hotmail.com

THE ROLE OF "CHOWEWE ZION", "BNEI BRITH " AND "ESRA" FRATERNITIES IN THE FORMATION OF JEWISH NATIONALISM IN THE PALESTINIAN TERRITORY

Abstract

Syria, Lebanon and the Palestinian territories were very important to the Ottoman Empire in terms of political, economic and commercial points of view in the Middle East. In fact, these lands contributed to the development of civilizations and can accommodate a mixture of different faiths.

Due to regional, political, economic status, and religious reasons, the region was under the influence of different states and empires throughout the history. Israelis living in the land of Kenan, were Jewish whose name derives from the first monotheistic religion of Judaism and from the title of the book of the prophet Hz.Musa. Jerusalem is the most important center of this religion. Israelis in Jerusalem rebelled against the oppression of the Roman Empire in 70. Then, their second rebellion under Bar Koşba's leadership in 136 was quashed by the Romans and the Israelis were exiled from their lands. From that date, the Israelis used their religion as a unifying mission and lived for centuries without any lands. Even if the Jews had financial power in the countries where they lived, they were not much respected in different societies and were continuously excluded from those societies. In the late 19th century, the Jews, and especially opinion leaders and prominent Jewish leaders begun to organize non-governmental organizations and look for land to build a homeland where they can have comfort in Europe. The most prominent one was Palestine which was the old homeland of the Jews.

This study investigated the role of "Chowewe Zion", "Bnei Brith" and "Esra" which originated in Germany towards the end of the 19 th century in the formation of Jewish nationalism, and how the selected lands to be Jewish homeland were imposed on the Jewish people as the absolute objective to be achieved, and the struggle made for this purpose.

Keywords

Palestine, Community, Jewish Nationalism, Migration

GİRİŞ

Yahudi toplumunun eski topraklarına dönüş özlemine siyonizm¹ denir. Siyonizm özlemi yaşayan Yahudiler içinde devamlı canlı tutulmuştur. Siyonizm 19. Yüzyılın ikinci yarısında aktif olarak Yahudilerin Filistin'e geri dönüş hareketini oluşturmuştur. Bunun için Avrupa'nın birçok ülkesinde Yahudi dernekleri içerisinde Siyonist düşünce çerçevesinde bir gruplaşma ve farklı biçimlerde abu amacı gerçekleştirme önerileri oluşturulmuştur. Yahudi Ulusal Hareketi çeşitli ideolojiler ve kavramlardan oluşan bireysel aktörlerin ve grupların sınır ötesi etkileşimi ile yeni birleşme ortaya çıkarken aynı zamanda bilinçli olarak ertelenmiş ifadelerin takip edilmesi hedeflenmiştir. Siyonizm'in I. Dünya Savaşı öncesi dönemlerinde sınırları aşan iletişim ve etkileşimin oluşumu, fonksiyonu ve etkileri sorunu üzerinde durulmaktaydı. Bu hareket özellikle merkezinde Yahudi milletine bağlılık arasındaki gerilimleri, ulus devletin kökenleri ve devlet sınırlarını aşan Siyonistlerin uluslararası bir hareketinin entegrasyonu ve ağını oluşturur.

Roma İmparatorluğu döneminde Yahudilerin Filistin toraklarından sürgüne gönderilmeleri sonrasında Yahudiler çeşitli ülke ve kültürler içerisinde kendi dinlerini milliyetçilik yerine koyarak asla dinlerini, kültürlerini ve dillerini kaybetmeyerek bir gün kutsal vatanlarına dönebilme ülküsü içerisinde hayat sürerler. Yahudiler uzun süre çeşitli ülkelerde vatansız, itibarsız, sevilmeyen, toplum ve devlet tarafından kabullenilmeyen bir şekilde yaşarlar. Avrupa'da ortaya çıkan aydınlanma hareketi, hürriyet, egemenlik, eşitlik, adalet ve halk kavramları Yahudileri de etkiler. Sanayi Devrimi sonrası oluşan kapitalist düzen içerisinde geçmişten itibaren büyük deneyime sahip Yahudi halkı büyük sermaye sahibi olmaya ve ticarete etkin rol oynamaya başlar. Artık Yahudi halkı elde ettiği bu kazanımlar sonrasında ülke yönetimlerinde söz sahibi olmayı istemeye başlar.

Kutsal Roma İmparatoru II. Josef 1782'de yayınladığı hoşgörü fermanında Avrupa'da bütün eğitim kurumları ve mesleklerin Yahudilere açılması yer alır. Bu fermanla, Viyana Yahudileri geleneksel yerleşim yerleri dışında ikamet edebilme, ticaret ve sanayide serbestçe çalışabilme, çocuklarını devlet okullarına gönderebilme, özel kıyafetler giymeye zorlanmama gibi daha önce sahip olmadıkları pek çok yeni haklar elde eder. Yine Fransa Meclisi 1791'de Yahudilere serbestlik tanıyarak, onlara kanunlar nezdinde eşit haklar verir. Napolyon'un 1804'te imparatorluğunu ilan etmesinin ardından, bütün vatandaşların her türlü ticaret yapabilmesini teminat altına

¹ Sion ise Kudüs'e ve beytül –mukaddes'e işrafı (ihatası) olan bir dağın adıdır.

alırken 1807’de Yahudilere yönelik vatandaşlık fermanında onlara, milliyetçilik ideallerinden vazgeçmeleri şartıyla eşit vatandaşlık hakkı tanır.²

Almanya’da pek çok Alman aydını Yahudileri Asyalı yabancılar olarak görür, Alman kültürünün bir unsuru olabilmeleri için Hıristiyanlığı kabul etmeleri gerektiğini ileri sürer. 1830 yılına gelinceye kadar Almanya’nın birçok bölgesinde Yahudi aleyhtarı gösteriler düzenlenirken daha sonra liberal görüşler hâkim olmaya başlar. Yahudilerin Almanya’da sosyo - kültürel ve dinî alanda tam vatandaşlık hakkını elde etmesi 1870 sonrası olur. Bundan sonra Yahudilere yönelik evlilik, iskân, meslek edinme ve seçme hakkı gibi konularda var olan tüm kısıtlamalar kaldırılır. Diğer Orta ve Batı Avrupa ülkelerinde ise Yahudi Emansipasyonu, onlara yönelik liberal politikaların yürürlüğe konmasıyla devam eder.³

Rusya’da, Yahudilikteki en önemli reformlar Çar II. Alexander Dönemi’nin başlarından 1863’e kadar yapılır. Bu dönemde Yahudi gençleri arasında “Haskala” adı verilen aydınlanma hareketi çok fazla yayılır. Maskilim tarafından kurulan ve İbranice “Ha Meliz” ve Yidişçe “Kol Mevasser” isimli gazeteler, bu gelişmede büyük rol oynarlar. Maskilim devlet otoriteleriyle olan ilişkilerini kullanarak, Rusya’daki Yahudilerin durumunu iyileştirmeye çalışarak modern okullar açılmasını sağlar. Bu hareket eski Yahudi dili Yidişçe’nin kullanımına karşı olmasına rağmen, aydınlanmacı fikirlerin geniş halk kitlelerine yayılması için bu dilde yazılar kaleme alır.⁴

Rusya’da 1820 sonrasında, Alman tarzı giyinen ve kendi aralarında Yidişçe yerine Almancayı düzgün konuşmada ısrar eden “Deytshen” veya “Berlinliler” olarak tanımlanan bir grup oluşur. Bunların temel amaçlarından birisi, Alman modelinde modern Yahudi okulları kurmak ve bu okullarda, genel konuların yanında Rusça, aritmetik ve diğer müspet bilimler öğretmektir. Artık Yahudilikle ilgili dersler Almanca okutulmaya başlar. Rus Maskilim devlet yetkililerinden yaptıkları reformları desteklemelerini, hatta bunları halka dayatmalarını ister. Bu amaçla Yahudilerin geleneksel kıyafetler yerine Avrupaî tarzda giymeye zorlanması, sakallarını tıraş etmeleri, Yahudilere ait matbaaların sıkı denetlenmesi ve bunların sayısının tüm ülkede en fazla iki veya üçe indirilmesi talep edilir. Bu talepler yetkililerce kabul edilerek Yahudilere bu konuda baskı yapılır. Yeni nesil eğitimlerini Rus devlet okullarında veya Yahudi - Rus okullarda aldıkları için öncekile-

² Wilhelm Christian Dohm (1751 -1820) , On the Civil Amelioration of the Condition of the Jews’ (Yahudilerin Medenî Durumlarının İyileştirilmesi Hakkında) ; Dan & Lavinia Cohn - Sherbok, Yahudiliğin Kısa Tarihi, Çev. Bilal Baş, İz Yay., İstanbul, 2010, s. 123-124.

³ Hilary L. Rubinstein -Dan Cohn- Sherbok Abraham - J. Edelheit - William D. Rubinstein, The Jews in the Modern World: A History Since 1750, Oxford University Press, London, 2002, s. 23-24.

⁴ Johann Gottfried Herder, Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit, in: Herders Werke in fünf Bänden, Berlin und Weimar 1978, Bd. 4, s. 207.

rin aksine Yahudi literatüründen habersiz kalır, hatta Yahudi geleneğine yabancılaşır. Öyle ki 1860'dan sonra Ortodoks hahamların yerine, hükümetçe atanmış hahamlar ortaya çıkar. Bu dönemde aydınlanmacı şair ve yazarlar tarafından kaleme alınan eserler de, Haskala ideolojinin yayılmasında etkili olur; Örneğin şair Judah Loeb Gordon, Yahudilerin Avrupa kültürüyle bütünleşmesi yönündeki Haskala ideologlarının tezini, "dışarıda bir birey, evinde ise bir Yahudi ol" dizesiyle dile getirir.⁵

1870'lerde Rus Yahudilerinin hayatında çok önemli bir değişim yaşanır. Yahudilerin Rus ekonomisinde ve kültüründe gösterdikleri atılımın ardından, basının desteklediği, Dostoyevski gibi ünlü yazarların da dâhil olduğu güçlü bir Yahudi karşıtlığı ortaya çıkar. 1881'de Çar II. Alexander'ın suikast sonucu öldürülmesi ise, Rusya'da Yahudi düşmanlığının şiddete dönüşmesine ve Yahudi haklarının kısıtlanmasına sebep olur. Yaşanan olaylara tepki gösteren Rus Maskilim, yaşanan olayları kanıt göstererek aydınlanmanın tek başına Yahudi problemine istenen çözümü sağlamayacağını dile getirmeye başlar Yahudi hürriyeti konusunda yaşanan bu hayal kırıklığı, milliyetçi, siyonist, liberal ve sosyalist, devrimci birçok farklı grubun ortaya çıkmasına sebep olur.⁶

Avrupa'da ve Rusya'da Yahudi halkının eğitim seviyesinin hızla artması doğal olarak Yahudileri birleştirici, dayanışma içerisinde yer alacakları, Yahudilerin sorunlarına çözüm üretebilecek çeşitli cemiyetler kurulmaya ve Yahudi halkı bu cemiyetler etrafında birleşmeye başlamıştır. Yahudilerin cemiyetlerin faaliyetlerini duyurabilmek amacıyla çeşitli yazılı basın faaliyetleri de başlar.⁷

A. SİYONİZMİN TARİHİ

Gelenekçi Yahudiler öteden beri günlük ibadetlerinde Siyon'a dönüş için de dua eder. Yahudi İngiliz devlet adamı Benjamin Disraeli 1847 yılında "Tancred" adlı Siyonist bir roman yazar. Yahudi Devleti fikrini ilk defa Moses Hess⁸ 1862 yılında yayınladığı "Rom und Jerusalem, Die Letzte Nationalitätsfrage (Roma ve Kudüs, Son Milliyet Sorunu)" adlı eserinde ileri sürer. Yahudi milliyetçiliğini tanımlamak için siyasi bir terim olarak kullanılan siyonizm ilk milliyetçi Yahudi Öğrenci Hareketi "Kadimah"ın kurucusu

⁵ George L. Mosse, *Toward the Final Solution. A History of European Racism*, New York 1978, s. 122.

⁶ Hans Günter Adler, *Die Juden in Deutschland von der Aufklärung bis zum Nationalsozialismus*, München 1960, s. 101.

⁷ Wilhelm Marr, *Der Sieg des Judentums über das Germanenthum. Vom nicht confessionellen Standpunkt aus betrachtet*, Bern 1879, s. 14.

⁸ Felsefeci Moses Hess modern sosyalizm ve siyonizm'in temsilcidir. Şam'daki 1840 yılındaki kan iftirası onda Yahudi milliyetçiliği hislerini uyandırır. O 1862 yılında "Rom und Jerusalem" adlı eserinde Yahudi milliyetçiliğini vurgulayarak probleminin çözümünü bütün insanların bu konuda adım atması ile mümkün olacağını savunur.

Avusturyalı Yahudi yayımcı Nathan Birnbaum tarafından kendi çıkarttığı *Selbst Emanzipation* adlı gazetede 1890 yılında ortaya atılır.⁹

Ortaçağ ve Yeniçağdaki Yahudilerin Kudüs'e ölmek için göçmelerine karşılık, Yahudilerin Filistin'e yeni bir yaşam kurmak için göçleri, 1856'da Yahudilere ziraat öğretmek için Kudüs dışında toprak satın alan ve 1860'ta Kudüs'teki Yahudi mahallesini islah ettiren İngiliz Yahudi yardımseveri Sir Moses Montefiore'nin desteği ile başlar. 1870 yılında Mikveh Israel (İsrail'in Ümidi) Ziraat okulunun kurulması, 1878 yılında ünlü Yahudi banker Rothschild'in zirai yerleşim birimlerini desteklemesi, 1880'li yıllarda Rusya'da yapılan Yahudi mezalimi (Pogromlar) sonrasında Avrupa'ya, Amerika'ya ve Filistin ile Suriye'ye göç hareketi hızlanır. 1881-1897 tarihleri arasında Rusya ve Polonya'dan Filistin'e göçen Aşkenazi Yahudilerinin el-Celil ve çevresiyle sahil bölgelerinde toplam 139230 dönüm arazi satın almaları ve içinde 3867 Avrupalı Yahudi'nin yaşadığı 17 adet yerleşim bölgesi kurmaları, bu göçün daha sonraları bölgede bir Yahudi Devleti'nin kurulmasının ilk adımlarını oluşturur.¹⁰

"Evrensel İsrail Birliği" 1860 yılında Fransız Yahudileri tarafından Paris'te kurulmuştur. Cemiyetin temel amacı Paris'te bir Yahudi hayırsever faaliyeti, eğitim ve savunma faaliyeti organizasyonu oluşturmaktır. Cemiyetin kısa sürede Avrupa'nın, Asya'nın ve Afrika'nın birçok yerinde faaliyeti başlar. Birliğin Doğu Komitesi Almanya'da da kurulur.¹¹

Theoder Herzl Avusturya'da kanıksadığı antisemitizmin aynısını Fransız Devrimi'nin anayurdunda da görünce şaşkınlığa uğrar. Antisemitizme özümseme yoluyla değil, Yahudilerin örgütlü karşı çıkışlarıyla yanıt vermek gerektiği sonucuna varır. "Dreyfus Olayı"¹² ona göre antisemitizm var olduğu sürece özümsemez. Buna göre Yahudilerin çoğunluğu için tek çözüm, kendilerine ait olacak bir ülkeye örgütlü biçimde göç etmektir.

Doğu Avrupa'da ve Rusya'da Siyonizm'in gerçek babası İngiliz ajan "William Henry Hechler'dir. Hechler, Leo Pinsker'in siyonist düşünceye girmesinde en etkili kişidir. Hechler, Yahudilerin Filistin'de yerleşimi için Pinsker'i siyonist düşünceye yönlendirdikten sonra Theodor Herzl'i de ikna edebilmek amacıyla Viyana'ya geçer. Hechler 1897 Ağustos'unda İsviçre'nin Basel şehrinde düzenlenen Birinci Siyonist Kongresine katılır.

⁹ Walter Laqueur, *A History of Zionism*, New York 1972, s. 20; Isaiah Friedman, *Germany, Turkey and Zionism, 1897-1918*, Oxford 1977, s. 6.

¹⁰ Eugen Dühring, *Die Judenfrage als Frage der Rassenschädlichkeit für Existenz, Sitte und Kultur der Völker*, Berlin 1882, s. 127.

¹¹ Uwe Dietrich Adam, *Judenpolitik im Dritten Reich*, Düsseldorf 1972, s. 20.

¹² Yahudi asıllı bir Fransız subayı Yüzbaşı Alfred Dreyfus'un 1894 yılında asılsız biçimde Alman ajanlığıyla suçlanması, delillerin yeterli olmamasına karşın ordudan atılması Fransız kamuoyunda antisemitizm hareketini hızla yayılmasına neden olur; Fahir Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkim Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 16-18.

Herzl'in ilk önemli Siyonist etkinliği dönemin en varlıklı kişilerinden Baron Maurice de Hirsch'le görüşmek olur. Hirsch, Rusya ve Romanya'dan gelen Yahudileri Arjantin ile Kuzey ve Güney Amerika'nın başka bölgelerine yerleştirmek amacıyla Yahudi Yerleşimler Birliği'ni kurar. Onun görüş ve fikirleri ile Theodor Herzl'i etkiler. Herzl 1896'da Viyana'da "Yahudi Devleti" adlı eserini yayımlar. Bu yapıtta Yahudi sorununun toplumsal ya da dinsel değil, ulusal bir sorun olduğunu ve ancak "*dünyanın uygar uluslarının bir araya gelerek tartışıp karara bağlayacağı bir uluslararası siyasal sorun*" durumuna getirilerek çözülebileceğini savunur. Herzl'in bu düşüncesi Doğu Avrupa'daki Siyonist derneklerce olumlu karşılanır.¹³

Herzl 1896 yılında Filistin'e özerk bir ülke statüsü tanınması amacıyla Osmanlı Padişah'ı II. Abdülhamid'le görüşmeye İstanbul'a gider, ama bir sonuç alamaz. Ardından Sina Yarımadasındaki İngiliz topraklarında bir Yahudi yerleşim bölgesinin kurulmasına olumlu yaklaşan İngiltere'ye gitse de buradan da sonuç alamaz. Ancak İngilizler, Yahudi devleti için Doğu Afrika'daki Uganda'yı önerir.

Herzl programını destekleyen Yahudileri örgütlemek amacıyla girişimlere başlayarak bütün ülkelerdeki Yahudi yığınlarının desteğini kazanmak umuduyla bir siyonist dünya kongresi düzenlemeye karar verir. Kongre 29 Ağustos 1897 tarihinde Basel'de çoğunluğu Orta ve Doğu Avrupa ile Rusya'dan, bir bölümü de Batı Avrupa ve ABD'den gelen yaklaşık 200 delegenin katılımıyla gerçekleşir. Herzl kongredeki konuşmasında siyonizmin, İsrail topraklarına dönmenin de ötesinde Yahudiliğe dönüş olduğunu vurgular. Bu tarihlerde Filistin'de yaşayanların kurulacak Yahudi yurdu için bir engel teşkil etmediğine inanılıyor ve hatta Herzl'in kendisi Yahudi yerleşiminden ekonomik olarak çıkar sağlayacaklarından dolayı Arapların bu duruma karşı çıkmayacağını öne sürer. Üç gün süren kongrenin sonunda kabul edilen Basel Programı'nda "*Siyonizm'in Yahudi halkı için İsrail topraklarında açık güvenceleri bulunan bir yurt yaratmayı amaçladığı*" açıklanır. Ayrıca Herzl'in başkanlığında Dünya Siyonist Örgütü kurulur. Bu tür kongrelerde "*Vatan neresidir?*" sorusu üzerinde durulur. Dördüncü kongrede bu soru için iki değişik görüş ortaya atılır; Uganda ve Filistin. İngilizler Uganda görüşünü savunurken Rusya, Amerika ve Polonyalı Yahudiler Filistin'i vatan olarak savunurlar. Güney Afrika ve Arjantin gibi yerler de seçenekler arasında yer alır. Herzl Siyonizm davasını geliştirmek amacıyla Neue Freie

¹³ Mim Kemal Öke, Siyonizm'den Uygarıklar Çatışmasına Filistin Sorunu, Ufuk Kitapları, 2002,s. 42-46.

Presse'in edebiyat alanındaki yayın yönetmenliğini sürdürür ve Viyana'da haftalık Siyonist gazete Die Welt'i kurar.¹⁴

Herzl'in ikinci kutsal birlik toplantısında bu Siyonist düşüncesi siyasi anlam kazanır. Yahudilere dini ve tarihsel olarak İsrail'in Kutsal Ülke olduğu fikri işlenmeye başlanır. Yahudiler Arap gelenekleri içerisinde yaşamaları ve buralara uyum sağlamaları için bilinçlendirilmeye, yardım edilmeye, uluslararası meşruiyet kazanmaları için ve birlik olmaları için desteklenir. Yahudi Kolonileri Cemiyeti üyesi 1898'den 1903'e kadar 5200'e ulaşır ve bunlar Filistin'de örnek tarım çiftlikleri oluştururlar.¹⁵

Filistin'e ciddi olarak Yahudi göçü 1882 yılında başlar. Göçmenlerin çoğu, sık sık gerçekleştirilen progromlardan ve devlet yönetimindeki baskılardan kaçtıkları Rusya'dan gelir. Bu gruplar Avrupa'da kurulan Yahudi cemiyetleri ve hayırseverlerinin mali destek ile bir dizi tarımsal yerleşim alanı oluştururlar. II. Abdülhamid, Yahudilerin bu tehlikeli niyetlerini sezdiğinden dolayı Filistin'e göçü 1883'te yasaklar. Yahudiler bu engellemeye karşın bu defa önce Almanya, Avusturya veya İngiltere'ye vatandaşlığına geçip sonra Filistin'e gitmeye başlar. Yahudiler dolaylı yollardan Filistin topraklarına doğru göçe devam edince Osmanlı Devleti Dâhiliye Nezareti 1898 yılında yeni tedbirler alır.¹⁶

Tüm bu kolaylıklara rağmen, bölgenin kontrolünü elinde bulunduran Osmanlı Devleti'nin mali yardım karşılığında Yahudilerin Filistin'e yerleşmesi teklifini reddetmesi, Herzl'de söz konusu yurdun zamanın büyük devletlerinin desteği olmadan kurulamayacağı inancını güçlendirir.¹⁷ Herzl ilk olarak Ekim 1898'de Alman İmparatoru II. Wilhelm ile görüşerek İmparator'dan kendilerini Yahudi yurdu konusunda desteklemesi ricasında bu-

¹⁴ Theodor Herzl, *Der Judenstaat. Versuch einer modernen Lösung der Judenfrage*, zit. nach: Wenn Ihr wollt, ist es kein Märchen, hrsg. von Julius Schoeps, Königstein 1985, s. 209.

¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Abdülhamid'in İngiliz Siyasetine Dâir Muhtıraları, *Tarih Dergisi*, Sayı-10, s. 43-45, İstanbul-1954; Süleyman Kocabaş, "Vaat Edilmiş Toprak" Filistin İçin Mücadele: Türkiye ve Siyonizm, *Vatan Yayınları*, 1987, Kayseri, s. 145.

¹⁶ 1881 yılında çıkarılan ve Yahudilerin ancak Osmanlı uyuşuna geçmeleri şartıyla Filistin'e göçmelerine izin veren kanuna güvenmeleridir. Yahudiler Filistin'e sadece hacı olmak için gelebilecekler ve bu süre üç ay olacaktır. Kendilerine verilen kırmızı tezkeredeki ikamet süresi dolunca Filistin'i terk edeceklerdir. 1883'te çıkarılan bir İrade-i Seniyye ile de Yahudilere mülk satışı da durdurulur. Ayrıca hazine-i hassadaki şahsi mal varlığı ile Filistin'de mümkün olduğu kadar fazla toprak alınarak, Yahudilerin toprak satın alma yolu engellenmeye çalışılır; Ahmet Akgündüz, "II. Abdülhamid'in Yahudilerin Filistin'e Yerleşmesini Yasaklayan Bir İradesi", *TDTD*, S. 3, İstanbul, Mart, 1987, s. 27-29. 424; Mim Kemal Öke, *İngiliz Casusu Prof. Arminius Vambery'nin Gizli Raporlarında II. Abdülhamid ve Dönemi* İstanbul-1983.

¹⁷ 1891'de çıkarılan bir İrade-i Seniyye ile hiçbir Yahudi'nin Osmanlı vatandaşlığına alınmayacağı ve Yahudilerin Osmanlı topraklarına yerleşmelerine müsaade edilmeyeceği belirtilir. Daha sonra çıkarılan bir emir ile de başta Filistin olmak üzere tüm Osmanlı topraklarında Yahudilere toprak ve mülk satışı yasaklanır. Filistin'de arazi ve mülk satın alanların hepsi Siyonist değillerdir. Son günlerini ibadetle geçirmek isteyen bazı Museviler de burada toprak satın alırlar. Sırf bunlara haksızlık olmasın diye Said Paşa 1893 ilkbaharına kadar Filistin'de yasal yollarla toprak satın almış olanların Siyonizm ile ilişkilerinin olmadığına dair konsolosluklarından aldıkları belgeye göre tapuları verilir. Osmanlı Devletinin Filistin'i gözden çıkarmayacağını çok iyi bilen Filistinliler, yine de tedbiri elden bırakmamışlardı. Olabilecek kötü ihtimalleri dikkate alarak 24.6.1891 tarihinde Sadrazama göndermiş oldukları bir telgrafta; Sultan Abdülhamid'den Filistin'de Yahudi göçmenlere arazi satışı yasağının getirilmesini talep etmişlerdir; Tufan Buzpınar, *II. Abdülhamid Döneminin İlk Yıllarında Filistin'de Yahudi İskanı Girişimleri*, *Türkiye Günlüğü*, No. 30, Ekim 1994, s. 58-65.

lunur. Theodor Herzl siyonizme yeni bir ideoloji katarak, Dünya Siyonist Örgütü'nü (WZO) oluşturur. Onun amacı Yahudi devleti hedefinin elde edilmesi için gerekli hazırlık çalışmalarını yapmaktır. Herzl'in Filistin'i hâkimiyeti altında tutan Osmanlı yöneticileri ile bir siyasi anlaşma yapma teşebbüslerinin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine başka hükümetlerin desteği aranmaya başlanır.¹⁸ Filistin'de Yahudi kolonilerinin oluşmasına ve bu yerleşimlere destek veren WZO, Yahudilik duygusu ve bilincini güçlendirmeye ve dünya çapında bir federasyon kurmaya odaklanır.¹⁹

1898 Ağustos'unda gene İsviçre'nin Basel şehrinde yapıla İkinci Büyük Kongre ile siyonistler mali meselesini tartıştılar ve sonunda teşkilatın iktisadi politikasına yön verecek bir banka kurulmasını kararlaştırırlar. Londra'da sınırlı sorumlu bir anonim şirketi olarak kurulan bir banka iki milyon sterlin sermaye ile "Yahudi Müstemleke Vakfı" ismi ile çalışmaya başlar. Siyonizm, Yahudi anavatanını sadece ve sadece Eretz Israel'de kurmayı tasarlayan bir Yahudi milliyetçi hareketi olması ile daha önceleri vatan kurma düşüncesi olmaksızın sadece Yahudilere yerleşebilecekleri toprak bulma düşüncesinden ayrılır. Rusya ve Doğu Avrupa'daki Yahudiler arasında birçok grup, Filistin'deki tarımsal yerleşim bölgelerine göçmen yerleştirmeye çalışırlar.²⁰

Almanya'da devamlı günden güne genişleyen ve kök salan Yahudi karşıtlığı geçici değildir. Bilakis Alman milli uyanışın yükselmesi ve devamlı yükselen bir ırkçılık nefreti, Yahudilerin Alman toplumuna gerçek bir uyum ve adaptasyonunun mümkün kılmayacaktır. Hıristiyan toplumların heterojen olduğu, Yahudilerin ise bu duruma uygun olmadıkları görüşü kuvvetlendirilmeye başlar. Yahudi fikir adamları Yahudilerin talepleriyle çare aramaya itilir. Siyonist cemiyetlerin, Yahudilere eski milli özelliklerinin tarih, dil ve gelenekler ile tekrar kazandırılması, ulusal nitelik kazanan Ya-

¹⁸ Herzl, Sultan II. Abdülhamit'e Filistin'e özerklik ve Yahudi ikametliği teklifini ilk olarak Polonyalı aristokrat Phillip de Nevinsky vasıtasıyla yapar. Bu isteğe karşılık Osmanlı Devleti'nin 33 milyon İngiliz altınına ulaşan borçlarının tamamını ödemek, Devleti korumak için 120 milyon altın Frank'a mal olacak deniz filosu yaptırmak, Devletin mali durumunu canlandırmak için 35 milyon altın lira faizsiz borç vermek gibi taahhütlerde bulunulur. II. Abdülhamit teklifi kabul etmez ve şu yanıtı verir: "...Bu meselede (Theodor Herzl) ikinci bir adım daha atmasın. Ben bir karış toprağı dahi satmam. Zira bu vatan bana ait değil, milletime aittir. Milletim bu vatani kanlarıyla mahsuldar kılmıştır. O, bizden ayrılıp uzaklaşmadan tekrar kanlarımızla örteriz...". Herzl bu tekliften bir sonuç çıkmaması üzerine 1896'da İstanbul'a gelir. Herzl İstanbul'a bu tarihten sonra dört defa daha gelecek ve 1902'ye kadar Yıldız Sarayı ile bağlantısını kesmeyecektir. Theodor Herzl, İstanbul'a 1896 ve 1898 yıllarında yaptığı ilk iki seyahatte, Sultan II. Abdülhamit'in yakın çevresi ile temas kurar. Yıldız Sarayı'nda Padişah'ın huzuruna ise 1901'deki üçüncü seyahati sırasında, 19 Mayıs 1901 günü kabul edilir. Herzl'in yapmış olduğu görüşmeler ve yazışmalar altı sene sürer ve Herzl'in ölümüyle sonlanır; Ahmet Akgündüz, age, s. 27-29, 424; Hasan Karaköse, "Yahudiler'in Filistin'e Yerleşme Girişimleri ve Süleyman Fethi Bey'in Layihası (1911)", *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:5 Sayı:1, 2004, s. 43-57.

¹⁹ Donald Niewyk, *The Jews in Weimar Germany*, Baton Rouge 1980, s. 139.

²⁰ Mirim Kemal Öke, İngiliz Cäsâsu Prof. Arminius Vambery'in Gizli Raporlarında II. Abdülhamid ve Dönemi, İstanbul, 1983, s. 30.

hudi halkına bir vatan bulunması, Yahudilerin bu vatan üzerinde toplanarak siyasi devletlerinin kurulması amaçları arasındadır.²¹

B. CHOWEWE ZİON CEMİYETİ

Siyonizm'in tarihinde 1882 yılı bir dönüm noktası oluşturur. Bu düşünce ve hareketin ilerlemesinde önemli hadiseler olur. Bunların en önemlisi Rusya'da Yahudilerin toplanması ve toplama kamplarına gönderilmesidir. Rusya'da liberal gelişmelerin temsilcisi ve yöneticisi olan Çar II. Aleksander zamanında çiftçi hakları gelişir, çiftçilerin serbestliği artar, tarım kalkınır ve ayağa kalkar. Böylece halk arasında bir aydınlanma yaşanır. Vakıf arazilerinden serbestliğe kavuşan bir kitle oluşur. Bu kitle küçük şehirlere yönelir. Sanayileşememiş ülkede tarımdan başka hiçbir iş yapamayan bu kitle, şehirlerde bir nüfus oluşturmaya başlar. Şehirlerdeki vasıfsız işçi kitlesini oluşturan Yahudilerdir. Yahudilerin çok azı el sanatları ile uğraşır. Bu durum her yerde Yahudi olmayanlara doğru bir yönelme ortaya çıkarır. Yahudi mesleklerine karşı Yahudi karşıtlığı ve işletme sahiplerinin Yahudi halkına baskıları başlar.²²

Burada Yahudiler için eğitimsiz ve atalarına çeken bir halk algısı oluşur. Bunun dışında Rusya'da Yahudi nüfusunun bir kısmı el sanatları, bankacılık, ekonomi, büyük işletme, küçük fabrika sahipleri ve tüccar olan elit bir sınıf oluşturur. Bu sınıf Rusya'daki düşük vasıflı kişileri kışkırtır. Yahudiler köylerde ve şehirlerde satıcı ve kredi veren konuma gelir. Yahudiler artık toplumda halkın zalimleri olarak tanınır. Rusya'da yerli halk umutsuz bir bağımsızlık içine girer. Rusya'da Pan Slavizm'in kuvvetlenmesi düşüncesi, Ortodoks mutlakiyetçiliği destekleyen milli hareketin Rus toplumunda giderek kuvvetlenmesi sonucu Yahudiler Rus toplumu içinde yabancı bir vücut gibi algılanmaya başlar. Yahudilerin bütün bağımsızlık hareketlerine katılmaya başlaması Rus reaksiyonunu kolaylaştırır. Donuk, katı inançlı ve Çar taraftarı kitleler Yahudilere karşı kışkırtılır. 1881 yılında Mart ayında çok sevilen Çar'ın bir nihilist tarafından öldürülmesi sonucu Yahudilerin suçlanmış olması, daha sonraki süreçte Rusya'da büyük Yahudi takiplerinin sistematik olarak uygulanışının ilk sinyalini oluşturur. 15 Nisan 1881 yılında başlayan bu büyük Yahudi takibi 1883 yılına kadar sürer. Bu durum Yahudi kitlelerinin Rusya'da kurulan devrimci partiye katılmasına neden olur. Tolstoy Rus bürokrasisini açık olarak Yahudi katliamını teşvik ettiği için suçlar. Bu konuda Rus bakan Ignatiev Yahudilerin toplum üzerindeki zararlı etki-

²¹ Ludwig Watzal, Feinde des Friedens. Der endlose Konflikt zwischen Israel und den Palästinensern, Berlin 2002, s. 13.

²² Jehuda Reinharz ; Dokumente zur Geschichte des deutschen Zionismus 1882-1933, Tübingen 1981, s. 15.

sini araştırmak için 1881 yılında bir komisyon kurdu. Bunun sonucunda Rusya'da bir takım kanuni sınırlamalar uygulamaya konuldu; göç bölgelerinin oluşturulması, Yahudilerin olmadığı yerleşim bölgelerinin kurulması, arazi ve gayrimenkul satış yasağı, okullarda yüzde uygulamaları gibi.²³

Buna benzer hadiseler Rus Yahudi halkında yıllardan beri özlem duydukları ve ümit ettikleri bağımsızlık ruhunun uyanmasını sağladı. Rusya'da başlayan ve hızla yayılan bu gelişme, Batı Avrupa'daki gibi Yahudilerin beklentisini yerine getirememiş olması yanında, kanuni durumlarını korkunç bir şekilde kötüleştirir. Yahudi halkının sert ve ani olarak içinde buldukları bu rüyadan uyandırılması gerekiyordu. Rusya'da uygulanan bu asimilasyona karşı birçok mücadele adamı daha önceki bakış açılarından dönerek diaspora içinde Yahudi sorunun çözülmemeyeceğini anladılar.

Bu fikir adamlarından en önemlilerinden biri İbrani yazar M. L. Lilienblum'dur. O Siyonist düşüncüyü 1881 yılından sonra en ateşli döneme geçiren kişidir. Ondan önce Yahudi sorunu sadece konuşulurken o bu konuyu sistemleştirir, 1883 yılında "*Yahudi Toplumunun Kutsal Topraklarda Yeniden Doğuşu*" adlı bir broşür yayınladı. Lilienblum bir koloni toplumun oluşmasını planlayarak yönlendirir. Yahudi asimilasyonun bir başka önemli mücadele adamı L. O. Lewand'e'dir. Lewand'e siyonizm düşüncesini akıllarda yer almasını sağlayan kişilerden biridir. Düşünce adamı Smolenskin 1881 yılında Rusya'ya yaptığı gezide özellikle üniversite öğrencileri üzerinde etkili olur. Onun propaganda düşünceleri, coşkulu hisleri ve ikna yeteneği gençlerin kalplerinde tesir ederek önemli izler bırakır. Smolenskin ve David Gordon katliamının etki ve baskısı altında Filistin'de koloni oluşturmak için çok canlı bir propaganda gerçekleştirirler.²⁴

Mohilewer 1882 yılında ilk Chowewew (Arkadaşlar) Siyonist Cemiyetini Varşova'da kurdu. Bundan sonra Rusya'nın birçok şehrinde birçok buna benzer cemiyet kuruldu. Cemiyetin amacı Yahudi halkını Filistin'e göç ettirerek orada bir koloni kurmalarını sağlamak, Yahudiler arasında milliyetçiliği oluşturmak ve yaymak, İbrani dilini yaymak ve genişletmek, Yahudi toplumunun konumunu her yerde yükseltmek gibi önemli maddeler yer alır. Romanya ve Londra'da da Chowewew Zion cemiyetlerinin şubeleri açıldı. Bu hareket Amerika ve Almanya'da hızla genişledi. 1884 yılında Berlin'de Esra Cemiyeti, 1885 yılında Viyana'da Admath Jeschurum Cemiyeti, 1887 yılında Londra'da Bnei Zion Cemiyeti, 1891 yılında Philadelphia ve New York'ta Chowewew Zion Cemiyetleri kuruldu.²⁵

²³ Elmar Krautkrämer, *Krieg ohne Ende? Israel und die Palästinenser. Geschichte eines Konflikts*, Darmstadt 2003, Anhang: Dok. 6.

²⁴ Christopher Sykes, *Kreuzwege nach Israel*, München 1967, s. 385.

²⁵ Michael Wolffsohn/Douglas Bokovoy, *Israel. Geschichte – Wirtschaft- Gesellschaft – Politik*, Opladen 1996, s. 273-284.

Yahudi halkı arasında uyanan bu hareketin tam ortasında 1882 yılında Almanca yazılmış "Otomatik Kurtuluş (*Bir Rus Yahudisi'nin Geçmişine, Köklerine Dönüş Özlemi*)" başlığı altında "Bir Rus Yahudisi"nin kaleme aldığı ve yayınlanan küçük bir broşür çok şiddetli olarak Rus Yahudilerinin dikkatini çeker. Bir Rus Yahudisi takma adıyla hemen ünlenen bu kişi ünlü doktor ve yazar Leo Pinsker'dir.

Leo Pinsker'e göre: "*Anti-semitizm onulmaz ve kalıtsal bir psikozdur.*" Yahudilere yönelen öfke, "*insan tabiatının genel özelliklerinin sonucudur.*" Siyonistler, "*Anti-semitizm ebedîdir*" tespitini yaparken ırkçı gericiliğin en tehlikeli akımının kurucu prensibini formüle ederler. Kutsal bir ülke ile kutsal bir halkın siyon adı altında birleşen kutsal evliliği, diğer halkların ulusal ideolojilerinin tersine bir içerik taşır. Bu ideolojiyle İsrail Zangwill, Filistin'in "*ülkesiz bir halk için, halksız bir ülke*" olduğu şeklindeki fikri oraya koyar.

Pinsker Odesa'da hukuk ve tıp yüksek tahsilini tamamlar. Orada eğitimli bir burjuva çevresinde hüküm süren düşüncelerin etkisinde kalır. O, Rus Yahudileri Arasında Aydınlanmanın Yayılması Cemiyeti'nin faal bir üyesidir. 1871 yılında Odesa'daki Yahudi varlığı onun inanisinde büyük bir dönüşüm oluşturur. 1881 yılında Odesa'daki olaylar onun gözlerinin açılmasını sağlar, Broşürü siyasi siyonizmin ilk yazılı belgesidir. Yürütmüş olduğu çalışmalar sonrasında Yahudilerin asimile edilemez olduklarını tespit eder. Çünkü Yahudi halkı homojen değil heterojen bir yapıya sahiptir. İşte problem de burada oluşmaktadır. Her farklı Yahudi grubu ortak bir amaçta buluşarak Yahudi vatanına göç edebileceği düşüncesinde birleşebilse, problem kalmayacak, ama bu şu durumda mümkün görünmemektedir. Bu düşüncenin oluşması ancak Yahudi cemiyetleri altında bir birliğin oluşmasından geçmektedir. Çözüm ortak bir kültür oluşturarak kozmopolit yapıdan bir birliğe doğru gitmektedir. Henüz Yahudi birlik cemiyetleri bu düşünceye yardım edemezler, çünkü daha eşit haklar ile ilgili halkın fazla bilgi ve bilinci bulunmamaktadır. Bunun için temel esaslar oluşturulamamaktadır. Yahudilerin bir toplum yaşamı yoktur. Yahudi halkının bir anavatanı yoktur. Birçok anadilleri konuştukları ülkeler vardır. Bunun için bir merkezleri, bir ağırlık merkezleri, kendi rejim ve yönetimleri, kendi temsilcileri yoktur. Esasen Yahudiler her yerde var olmalarına rağmen hiçbir yerde ev sahibi değillerdir ve hiçbir yer evleri değildir.

Pinsker işte buna benzer Yahudi halkını bilinçlendirecek ve bir amaç etrafında birleştirecek önemli fikirleri devamlı yayması ile siyonist düşüncenin ilk köklerini atar. O, Yahudi halkının kurtuluşunu tekrar millet olmalarında görür ve onun için tek çare de budur. Bu Yahudilerin ülkesinden dağılması sonrasında ilk defa zihinlerde böyle bir düşünce oluşturulur. Yaşayanlar arasında dolaşan bir ölünlün gizli olmayan yapısı bu Yahudi halkı

içinde bir uyanışa geçer. Diğer halklar içerisinde bir Yahudi düşmanlığının oluşmasını Pinsker bir toplum hastalığı bir psikoz ve iyileşmesi mümkün olmayan bir hastalık olarak niteler. Pinsker'e göre: *"Yahudi karşıtlığı hemen hemen her yerde mevcuttur. Sadece kültür olarak ileri toplumalarda başka bir maske altında ortaya çıkar ve mutlaka vardır. Tolerans diye ortaya atılan da Yahudilere gelince bir maskeden ibaret kalır. Bütün Yahudiler talan edilmemeli, Yahudiler korunmalı, Yahudilerin insanca hisleri için düşmanca ve utanç verici davranışlar olmamalı gibi sahte söylevler yer alır. Onlar yıllar önce vatanlarından ayrıldıklarından her ülkede yabancı olarak görülür ve hakları yoktur, o ülke vatandaşları ile eşit görülmezler, korumasızlardır, temsilcileri yoktur. Onların hürriyetleri kanuni ama toplumsal değildir. Bu mantığın, hukukun ve iyi anlaşmış ve yayılmış ilginin bir sonucudur (kabulüdür), ama bir hissin ifadesi değildir."*²⁶

Pinsker Yahudi karşıtlarının bütün sınıflarda Yahudileri çocuk dayacağı gibi aşağılar. Ona göre bir Yahudi yaşayan için bir ölü, doğan biri için bir yabancı, yerli biri için serseri, topraksız, toprak ve mülk sahipleri için bir dilenci, fakirler için bir sömürücü ve milyoner (kapitalist), toprak sahipleri için bir vatansız, toplumsal sınıflar için rekabet edilecek korkunç bir sınıf olarak algılanmaktadır.

Pinsker'e göre bu ahlaki olarak toplumdaki değersiz durum Yahudilerin şansızlığı ve bir ulus olamamalarının bir sonucudur. Kendileri bir ülkede diğer milletler gibi bir millet olarak sayılmamakta, bu nedenle temsil etme, seçme ve seçilme hakkına sahip değildirler. Onları ilgilendiren konularda hiçbir şey değildirler, hiçbir hakları yoktur. Anavatanları yabancı, birlikleri parçalanmış, dayanışmaları düşmanlaşmış, silahları tevazu, askeri güçleri kaçış, orijinallikleri uyum, gelecekları de gelecek gün olmuştur.

İşte böyle bir durumda Yahudilerin çıkış durumu, problemin çözümü, tekrar millet olabilmeleri nasıl olmalıdır. Buna bir çözüm aranmalıdır. Burada özgürlük, bağımsızlık sadece ve devamlı kâğıt üzerinde kalan bir çözüm olmamalıdır. Bu çözüm asimilasyon ile de mümkün değildir. Bu sadece Yahudilerin Yahudilere yardımı ile mümkündür. Yahudiler ivedi olarak tekrar millet olmalı, ülke ve vatanlarını kurabilecekleri bir toprak aramalıdır. Bu noktada bunun nasıl olabileceği ile ilgili bazı açıklamalarda bulunulur. Bu düşüncelerden biri de Teoder Herzl'e aittir. Bu amacın gerçekleşmesi için bir milli kongre düzenlenmeli ve bir yönetim merkezi ile mekanizması oluşturulmalıdır. Bunun için bir toprak satın alınmalı, buraya Yahudiler göç ettirilerek yerleştirilmeli ve bir Yahudi toplumu oluşturulmalıdır.

Yahudi toplumunun yerleştirilmesi amacıyla satın alınacak toprağın tespit edilmesine seçilmiş olan yönetim karar verecektir. Bu toprak belki

²⁶ Gelber, Nathan Michael u. a.: Art. "Congress, Zionist": Encyclopedia of Zionism and Israel 1 (1971), s. 205-212.

Amerika'da, belki Asya'da Osmanlı Devleti sınırlarında veya Filistin'de bulunacaktır. Pinsker burada özellikle belirli bir yer üzerinde yoğunlaşmaz. Fakat Moses Hess'in düşüncesi karşısında Yahudi kültürü, geleneği ve yaşam biçimin oluşmasında en etkili yerin Filistin olacağı düşüncesi önerilir. Pinsker in bu düşünce ve önerileri önemli görülür. O bu anlamda ilk siyasi Siyonist'tir. Onun düşünceleri Yahudilerin politik ve sosyal durumları için hâkim görülmeye başlar.

Pinsker temel değişiklikler için mücadele eder, Yahudi toprağının bir güç, yönetim ve sığınma merkezi olması gerektiği gibi önemli konuları Herzl gibi başlangıçta düşünür. Siyasi siyonizm probleminin ortaya konulması Pinsker tarafından olur, ama sonra Herzl ile daha ileri götürülür. Yahudi halkının varlığının inşasının ilk adımında birçok detaylı araştırma Pinsker'e atıfta bulunulur. En azından Pinsker ve Herzl arasındaki kimlik arayışı, problemin tanısının ortaya konması, çare ve metotların belirlenmesi şaşırtıcı bir biçimde birbirinden bağımsız olarak gelişir. Herzl, Pinsker'in broşüründen haberi olmaksızın bu kimlik mücadelesine başlar. Her ikisi arasındaki paralel düşünceler bir parça daha devam eder. Milli değerlerle tekrar doğuş düşüncesi, Filistin, İbranilik düşüncelerinin kalplere yerleştirilmesi, Yahudilerin yaşadıkları ülkelerdeki ekonomik ve siyasi durumları, fakirlikten ve yoksulluktan kurtulmaları, toplumda değer kazanmaları önemli konulardır. Bir süre sonra aralarında paralel düşünce sona erer. Herzl siyasi düşüncelerini bir program olarak ortaya koyar ve Chowewe Zion'a geri dönerken, Pinsker onun karşısında daha başlangıçta yaptığı muhalefette genç Achad Haam'ı tekrar doğuş düşüncesinin avukatı olarak belirler. O hiçbir değişikliğe gitmeden tamamen Chowewe Zion cemiyeti hareketini devam ettirme kararı alır.

Pinsker konferansın sonunda ilk icraat olarak parçalanmış Chowewe Zion Cemiyetlerinin birleştirilerek tek çatı altında toplama ve Filistin'deki Yahudi kolonilerini etkili bir biçimde destekleme kararı alır. Böylece 1882 yılında Filistin'de ilk Yahudi kolonileri belirmeye başlar. Siyonizm hareketi daha önceleri Rusya'daki devrimci halk partisi Narodniki parolası içerisinde yer alan ve bu partiyi destekleyen üniversite tahsili yapan Yahudi öğrenciler yer alır. Bu öğrencilerden halkın arasına girmelerini ve orada eğitim ve aydınlanma, bilinçlendirme çalışmalarını başarmalarını, özellikle kuvvetli şikâyetlerin oldukları yerleri bulup buralarda çalışmalarını sürdürmelerini ister. Smolenskis ve David Gordon'un düşünce propagandaları vasıtasıyla Yahudi milliyetçiliğini oluşturur. Aevlenen Yahudi nefretinin baskısı altında çabaları halka inmektir. Yahudi öğrencilerinin büyük bir bölümü çalışmalarını Rus halkı içerisinde gerçekleştirmesi, kendi Yahudi milletini oluşturmak için Yahudileri kurban etmeleri bir dönüm noktası olarak kabul

edilir. Lilienblumschen'in programının düşüncesinde yüzlerce Yüksekokul ve üniversite öğrencisi partiden ayrılarak işçi öncülere olarak Erez İsrail'e gitmeyi ve orada yaşamlarını, Yahudilerin yeniden doğuşunu oluşturma kararı alırlar.²⁷

İncil'deki parolasının ilk alfabesine göre "*Beth Jaakop lechu we -nelchah*" Bilu olarak kısaltılır. Charkow üniversitesinde 25 genç öğrenci ilk Yahudi organizasyonu gerçekleştirerek Rus Yahudi merkezlerinde bu düşüncenin havariliğini yaparlar. Programları sadece üniversite öğrencileri arasında propaganda yapmak değil, aynı zamanda halkın arasına giderek propaganda yapmaktır. Kısa sürede üye sayısı 500'ün üzerine ulaşır ve hareketlerin türüne göre Yahudilerin yüzlercesinin ayağa kalkmasına neden olur. Galiçya sınırı Brody garı Yahudilerin toplama istasyonu olarak tespit edilir. Bilu komitesi tarafından Rusya'da Yahudiler Charkow'dan Odesa'ya göç ettirilirlir.

Delegeler ise İstanbul'a gönderilir. Rusya'da Yahudilerden savaş esiri olarak tanınmış olanlar ile toprak satın almak için müzakerelerde bulunacak olanlar Osmanlı Paşası ile görüşmek üzere İstanbul'a gönderilir. Bu görüşmeler İngiliz siyonist dostu Sir Edward Casalet'in ve daha sonra Herzl'in yaptığı Filistin dışında başka topraklarda taviz verilmesi görüşmeleri gibi başarısız olur. Bu toprak satın alınması düşüncesi Sir Laurence Oliphant ve Lord Beaconsfield tarafından desteklenir. Devam eden İngilizlerin İsrail direncine rağmen görüşmeler boşa çıkar. Daha sonra Pisnker Brody'ye gelen göçmenlerin Hayfa'ya gönderilmesi için çalışmalar yapmak ve orada ortaya çıkan problemleri çözmek amacıyla Brody'ye gider.

Yahudi kaçakçılarında Filistin'in çalkalanmaya başlaması ve orada büyük problemlerin oluşması hemen Türk yönetimini korkutur. Türk yönetimi Filistin'e Yahudi göçünü yasakladığı gibi gerekli tedbirleri de almaya çalışır. Rus yönetimi de Yahudi göçü ile ilgili propagandalarda sert uygulamalar başlatır. Bunun üzerine bütün hareket bir süre kesintiye uğrar. Yahudilerin siyasi güçsüzlüğü bariz bir şekilde ortaya çıkar. Böyle bir ortamda 20 kişiden oluşan bir avuç genç Yahudi Filistin'e ulaşmayı başarır. Bunlardan 10 tanesi orada David Levontin ve Josef Feinberg'in yönetiminde 30 Temmuz 1882 tarihinde ilk koloniyi kurarlar. Yafa'da Rischonle Zion kolonisi kurulur. Takibat altında acı çeken Yahudilerin aynı zamanda Romanya'da da Jassy'de Dr. Lippe ve Peins'in önderliğinde bir komitesi kurulur. Aynı yıl içinde Rosch Pinah Saffed'de, Sichron Jakop Hayfa'da koloniler kurarlar. Rus göçmenler tarafından 1882 yılında Petach Tikwah Yafa'da Wadiel Hnain güneyde birer koloni daha kurarlar. 1883 yılında Polon-

²⁷ Jehuda Reinharz; age, s. 11-12.

ya'dan göç eden Yahudiler Jessod Hama'lah Kuzey Galilae'da bir koloni kurar. Bir süre sonra Yahudi kolonileri bir araya toplanmaya başlar. Judaea ve Samaria Hayfa'da, Güneygalilae Saffed-Tiberias'ta ve Kuzey Galilae. Bilu diye adlandırılan bu koloni bölgelerinde Yahudi göçmenler bir süre sonra büyük problemlerle karşılaşır. Bu problemler şunlardır: tarım bilgisi eksikliği, çöl iklimine alışkan olmama ve alışamama, çok güç iş şartları, içme suyunun kıtlığı ve kalitesiz oluşu, konut eksikliği, kültüre olan uzaklık ve alışamama, Bedevilerin tehditleri, Arapların Yahudileri kabullenmemeleri, tarlaların ve toprağın ıslahı gibi insanüstü mücadele ile karşılaşmaları.²⁸

Bütün olumsuz hareketler ve verilen kurbanlara rağmen ilk yerleşimciler çok hızlı bir şekilde kriz ve hata içerisine girerler. Burada yerleşenleri deneyim, araç gereç eksikliği, çözülemeyen zorluklar kısa sürede karamsarlığa ve şüphelere yöneltir. Böyle bir anda büyük hayırsever Baron Edmond de Rothscild, Rabbi Mohelever ve Josef Feinberg gibi kişiler kurtarıcı olarak yardıma yetişirler. Rothscild kolonileri büyük ölçüde destekler ve 1884 yılında tarım işçileri ile ilgili Ekron'da yeni bir koloni oluşturur. Esasen güney Rusya'dan göç eden tarım köylülerinden oluşan diğer bölge kolonileri bitki üretimi yaparlar. Aynı yıl dokuz yeni göç dalgası kendi kuvvetlerine dayanan örnek kolonilerini kurmak amacıyla Rischon'dan Katra'ya göç eder. Kolonistlerin karşılaştıkları bir takım zorluklar Chowewe Zion Cemiyeti'nin görev bölgelerinde çok yaşanır. Başlangıçta Yahudi yerleşim bölgelerinde işletmeler amatörce hareket ettiklerinden bir takım güçlükler yaşanır.

Leon Pinsker Chowewe Zion Cemiyeti olarak bir konferansın hazırlıklarını yürütür. 6 Kasım 1884 yılında Sir Moses Montefioers'in yüzüncü yaş günü dolayısıyla Kattowitz'de Siyon dostları delege toplantısında bir araya gelinir. Bu toplantıya siyonist hareketin ünlü lideri de katılır. Toplantı'ya Mohilewer eski başkan olarak katılırken toplantı başlangıcında Leon Pinsker oturum başkanı seçilir. Toplantıda 34 delege yer alır. Delegeler arasında Mohilewer ve Pinsker yanında Josef Chasanowitsch, David Gordon, Romanya Chowewe Zion Cemiyeti başkanı Karl Lippe, M.Luntz, Dr.Max Mandelstam, Kiew, S.P. Rabinovich, Rus Chowewe Zion Cemiyeti'nin başarılı başkanı Wissotzky gibi önemli kişiler vardır.²⁹

Pinsker toplantıda davayla ilgili umut verici bir açılış konuşması yaparak hazırlanmış olduğu broşürü dağıtır. Bu broşürdeki en önemli görüş Yahudi problemi için çözümün genel bir cemiyetten geçtiğidir. O köylerden tarımla uğraşan kişilerin buralara göç ettiğinden şehir hayatı ve meslek dal-

²⁸ Jehuda Reinharz, age, s51-60.

²⁹ Herzl, Theodor: Der Baseler Kongreß, Gesammelte Zionistische Werke, 3. Aufl., Tel Aviv 1934, vol. 1: Zionistische Schriften, s. 188-208.

larına yabancı olduklarından önemli problemlerin oluştuğunu söyler. Bu durum Yahudi olmayanlarca haksızlık olarak görülür. Sermaye ve iş arasında oluşan bu mücadele Yahudilerin fiyatı konusunda mücadele başlatır. Bu durum Yahudilerin kendilerine farklı bir oyun alanı kazanmalarını mecbur eder. Şimdiye kadar Yahudiler insanlar arasındaki trafiğin bir taşıyıcı iken şimdi tabiata dönmek mecburiyetinde oldukları ifade edilir. Pinsker şimdiye kadar halkın başkalaşımı hiçbir zaman başarılı olamadığı, şimdi ise yaşamlarını meyveler üreterek değiştirme şansını ümit ettiklerini açıklar. O, “*Bu amaç için bizim bozulmayan halkımız için hangi cinsiyet gerekir?*” sorusunu yöneltir. Ona göre topraklara Yahudilerin gerekli geri dönüşleri diğer ülkelerde değil sadece Filistin’de olmalı ve Filistin’de kurulacak koloniler için bundan böyle bir çözüm bulunmalıdır. Bu amaçlar ve uygulanmasında Herzl Pinsker’e göre daha başarılı olur. Nihayet toplantıda Pinsker’in vermiş olduğu Chowewe Zion Cemiyetlerinin Montefiore Birliği adı altında birleşmesi verilen önerisi kabul edilir ve böylece ilk Siyonist İttifakı kurulur.

Konferansta sadece açılış konuşmaları üzerinde tartışmalar olmayıp kapsamlı kararlar da alınır. Toplantıda kolonistlerin desteklenmesi için bir takım kararlar alınır. Bu kararlardan biri de bir delegasyonun Osmanlı Devleti’ne gönderilerek Sultan’dan kolonistlerin zorluklarla karşılaşmadan bölgeye göç etmeleri izni talep edilecek olmasıdır. Burada Chowewe Zion Cemiyeti daha başlangıçta böyle izin yetkilerin olmaksızın Yahudi koloni işçilerinin bölgeye kolayca ulaşmalarının mümkün olamayacağını ortaya koyar. Böyle izinsiz girişimler başarıya ulaşamaz. Böyle yetkisiz bölgeye yerleşilemeyeceği tezini Achad Haam ve daha sonra Herzl eleştirir. Sonunda delegelerin kolonistlerin durumlarının araştırılması için Filistin’e gönderilmesi kararlaştırılır ve bunun için ittifaktan 1885 yılında Wissotzky Filistin’e gönderilir. Toplantıda ittifakın genel başkanı Pinsker, Genel Sekreteri Lilenblum ve çalışma merkezi ise Odesa olarak kabul edilir.

Chowewe-Zion Cemiyeti’nin şubeleri Almanya’da yayılınca Pinsker Odesa’dan Almanya’ya bir seyahat yapar. Daha sonraki süreçte organizasyonda bazı zorlukların ortaya çıkması nedeniyle 1887 yılında Drusgenik’te cemiyetin ikinci toplantısı yapılır. Bu toplantıda Filistin’de de bir büro açılması kararlaştırılır. Bunun için J. M. Mines Katra’ya delege ve büro yöneticisi olarak gönderilir. Mines Filistin’de ittifakın temsilcisidir. 1889 yılında Pinsker Hastabakıcılar Cemiyeti’nin yönetimine geri döner. Aynı yıl Wilna’da 35 delegenin katıldığı cemiyetin 3. konferansı düzenlenir. Nihayet uzun yıllar uğraşlardan sonra 1890 yılında birliğin tüzüğü “*Filistin ve Suriye’de Yahudi Çiftçi ve Esnaflarını Destekleme Cemiyeti*” ismi Rus yönetiminin de resmi olarak izin vermesi ile şekillenir. Cemiyetin ilk büyük genel toplantısı 182 delegenin katılımıyla 14 Nisan 1890 tarihinde gerçekleşir. Toplantının

Odesa'da olması cemiyet başkanı Pinsker'in önerisiyle olur. Bundan sonra işletmelerin yönetimi Odesa Komitesi'nin ellindedir.³⁰

Siyonizm'in kurulmasında bütün olumsuzluklar ve ümitsizliklere rağmen Zion Cemiyeti büyük hizmetlerde bulunur, halkın örgütlenmesinde ve cesaretlenmesinde rol oynar. 1891 yılında koloni yerleşiminde yine büyük bir kriz ortaya çıkar. Rusya'da başlayan yeni takip, tahliye ve zorluklar karşısında Filistin'e büyük bir göç hareketi başlar. Filistin'de toprak fiyatları yükselir ve küçük küçük araziler için büyük meblağlar ödenmeye başlar. Burada büyük bir karmaşa yaşanır. Osmanlı Devleti önlenemeyen bu büyük göç dalgası sonrasında Filistin'e göç yasağını tekrar koyar. Leo Pinsker bu hadiseden çok etkilenir ve korkar. O başlangıçtaki büyük ideallerin söndüğünü düşünür. Chowewe Zion Cemiyeti'nin buradaki sorumluluğunu sorgular ve bu hadise daha sonra daha büyük ideallerin oluşmasına vesile olur. Pinsker 1891 yılında bu düşünce ve misyona büyük hizmetler yaptıktan sonra 70 yaşında ölür. Artık Siyonist ideal oldukça yayılmış, Avrupa'da Chowewe Zion Cemiyeti'nin şubeleri açılmış, Filistin'de önemli ölçüde genç taraftarlar ile Yahudi nüfusu oluşmuş ve bir de kültür merkezi kurulmuştur. Onunla birlikte Yahudilerin yeniden doğuşu, bir yurt edinme hayallerinin gerçeğe dönüşmesi ve geri dönülemez bir düşünce kartopu oluşturulmuştur. Bundan sonra bu düşünceye büyük enerji ve yüksek ruh kuvveti veren kişi Acad Haam olacaktır.

C. BNEI BRITH CEMİYETİ

1880 yılında Romanya'nın bağımsızlığını kazanması ve Çar II. Aleksander'in Mart 1881 yılında öldürülmesi sonucunda her iki ülkede başlayan baskı ve tutuklamalardan kaçan Yahudiler Orta Avrupa ülkelerine toplumsal göç başlatırlar. Bu göçmenlerin tek amacı Amerika'ya gitmek olmasına rağmen göçmenler yol sürecinde Avrupa ülkelerinde bazen haftalar ve bazen de aylar boyunca parasızlık ve diğer nedenlerden dolayı kalmak zorunda kalırlar. Yahudiler bu kapsamlı ve anlamlı göç hareketiyle Bremen ve Hamburg limanlarından Alman gemileriyle 750 bini aşan sayıda Amerika'ya doğru Almanya'yı terk eder. Göç daha çok Batılı ülkelerde toplanan başlıklarla düzenlenir. Bu göç hareketinden ve daha sonra başlayan göç esnasında Yahudilerin çektikleri çilelerden memnun olmayanlar başka bir

³⁰ Berkowitz, Michael: Die Schaffung einer jüdischen Öffentlichkeit: Theodor Herzl und der Baseler Kongress 1897, in: Jörg Requate u.a. (Hg.): Europäische Öffentlichkeit: Transnationale Kommunikation seit dem 18. Jahrhundert, Frankfurt am Main u.a. 2002, s. 79–91.

çare arayışına girerler. Yahudilere kalıcı bir çözüm için tek çarenin onların milli memleketi olan Filistin'e gitmeleri olduğu fikri ortaya çıkarılır.³¹

Yahudi halkının Filistin'de yerleşmeleri, onların problemleri ve bunların çözümleri ile ilgili Almanya'da kurulan sivil toplum örgütlerinden ilki "Bnei Brith" cemiyetidir. Cemiyet sınır şehri Kattowitz'de Mayıs 1882 yılında kurulur. Bnei Brith Cemiyeti'nin kurucuları bir öğretmen olan Selig Freuthal ve tüccar Moritz Moses'dir. Cemiyetin 50 üyesi vardır ve aynı tür Rusya, Romanya ve Avusturya'daki cemiyetleri ile bağlantı içerisindedir. Selig Freuthal bir süre Amerika'da yaşar, orada tecrübe edinir. O, Amerika'da Yahudilere iyi davranılmadığına şahit olur. Bu tecrübe onu tekrar Almanya'ya geri getirir. O, Amerika'da Bnei Brith cemiyeti ile tanışır ve üyesi olur. Bu cemiyetin temel amacı Rusya ve Romanya'dan göç eden Yahudileri Filistin'e göç etmelerine yardımcı olmaktır. Bu cemiyetin şubeleri hızlı bir şekilde Silezya'nın diğer bölgelerinde ve Doğu Grupları arasında da kurulur. Cemiyetin şubeleri ve cemiyete üye olanların sayıları artınca, amacı üyelerine doğru ve sağlıklı bir şekilde aktarabilmek ve Yahudiler arasındaki iletişimi sağlamak için 1882 yılı sonlarında "Kolonist" adlı bir dergi yayınlanmaya başlar. Bu dergi 1883 yılından itibaren haftalık yayınlanır. Dergi Yahudilerin Filistin'e göçmesi ile ilgili problemleriyle ilgilenen ve Daha sonraki yıllarda haftalık yazılarda "Gazete insan haklarının korunmadığı ülkelerden Yahudi sığınmacılarının talepleri için" başlığı ile konu olarak işleyerek Almanya'daki Yahudi toplumunun Filistin sorununu ortaya koyan işleyen Almanya'daki ilk yaygın organıdır.³²

Cemiyet, kısa sürede hızla yayılarak üye sayısını artırır. Cemiyet, kendilerine inanan bir milyonun üzerinde Yahudi kardeşlerinin, daha önceleri yaşamadıkları ve tahmin edilemeyeceği şekilde takip edildikleri, eziyet gördükleri ve kötü bir durumda yer almaya başladıklarını yayar. Yahudilerin kutsal topraklardan Roma zamanında ayrıldıklarını, vatanlarına son verilmesi sonrasında acı ve çile çektikleri anlatılır. Onların diğer ülkelerdeki itibarsız yaşamları, vatanlarına son verilen bir halkın diğer halklar tarafından kötü algılandıkları ve uğursuz sayıldıklarından öldürüldükleri veya baskı altında tutuldukları anlatılır. Bu nedenle şimdi her kim ki bu düşünceleri kırarak ve kardeşlerimin karşısında acımasız olursa, bu kişi insan olarak kabul edilemeyeceği, şimdi Yahudi zulmüne hiçbir şekilde seyirci kalınmayacağını, kimin onları kurtarabileceği ve kimin onları kabul edeceği gibi hissi konuları devamlı gündemde tutulur. Cemiyet üyeleri arasında bu dü-

³¹ "Kutsal Topraklara, hemen Amerika'ya değil" başlıklı Mayıs 1882 yılında Cahj, Ga/Beuthen D 97/20 sayılı ve gizli ibareli Bnei Brith cemiyetinin yazısı.

³² Jehuda Reinharz; Dokumente zur Geschichte des deutschen Zionismus 1882-1933, Tübingen 1981, s. 3-6.

şünceleri yayın organı vasıtasıyla yayar. Böylece Yahudi halkı bir amaç etrafında birleştirilerek Filistin'e göçe teşvik edilir.

Cemiyetin yayınladığı bir belgede "Kardeşlerim" diye hitap edilerek Yahudi halkına "burada sizin yardımınız geçerli ve yeterli değildir, hayır tek geçerli olan kendini kurban etmenizdir. Lütfen birliğin merkez komitesinin çalışmalarınızın yeterli olduğunu ifade eden faaliyetlerini terk etmemekle kalmayın, aynı zamanda her kişi evinde kendini yardımın yüksek sunağına adanmalıdır. Şimdi bütün cemiyetlerin artık kendini feda etmesinin zamanı olduğu" gibi kitleleri harekete geçirici etkili cümleler kullanarak Yahudi toplumunu etkilemeye çalışıldığı görülmektedir.

Cemiyetlerin önünde iki farklı istikamet yer almaya başlar. Bunlardan biri Amerika'ya göç eden Yahudilerin orada bağımsız şehirler kurması ve oralarda oluşan problemlerin çözümü için tedbirlerin alınması, diğeri ise Avrupa'da kalan Yahudilerin bilinçlendirilerek ve zor durumlara sokularak zorlanmaları sağlanarak Filistin topraklarına göç etmelerinin sağlanması olarak görülmektedir. Avrupa'da kalan Yahudiler ile Filistin'e göç eden ilk Yahudi koloni gruplarının problemleri ile de bu cemiyetler ilgilenecektir. Berlin'deki Merkez Komitesi artık tanınmış çok sayıda taraftara sahiptir.³³

Zayıf insanlar, yaşlı adamlar ve kadınlar nerede kalabilirler, bunların akıbeti ne olmalı gibi sorular gündeme gelir. Acaba kutsal vatana sadece sağlıklı ve mücadele edebilecek kişiler mi göç etmelidir. Acaba zayıf halktan vazgeçmekten ödün verilmeli mi, yoksa aynen uygulanmalı mı, kurtarıcılarının çaresizlik içerisinde bulunmaları, yardım malzemelerini bunlara ulaştıramamaları büyük bir şanssızlıktır. Bütün mesele İsrail'in kurtarılması, yani kutsal topraklara Yahudilerin yeniden kavuşmaları temel hedeftir.

Rusya'daki katliam sonrasında 1881 yılında binlerce Yahudi Galiçya'ya kaçarlar. Brody'de cemiyetin organizesiyle bu kaçaklar Amerika'ya, İsrail Birliği Cemiyeti'nin yardımıyla Viyana'ya ve Berlin'de merkezi olan Alman Cemiyetinin yardımıyla Amerika'ya göç ederler. 23-24 Nisan 1882 yılında bütün Batı Avrupa temsilcilerinin katıldığı Berlin toplantısında Göçmenlerin artık Amerika yerine Filistin'e göç etmelerinin desteklenmesi kararını alırlar.

Rus Yahudilerinin büyük kısmı ile bütün Romanya Yahudileri dikkatlerini başka bir amaca yönelttiler. Başka yön Kutsal Topraklardır. Böylece bunlar diğer Yahudilerin de gözlerini açar. Herkes mutlaka para biriktirmeli, yardım etmeli ve kutsal vatana ulaşılmalıdır. Yakup'un Barışı ve özgürlüğü orada sağlanmalıdır. Bu amaç şimdilik oldukça uzak, yol uzun, engel-

³³ Goldschlag, Y.: Art. "Mizrahi", in: Encyclopedia of Zionism and Israel 2, 1971, s. 791-796.

ler aşılamaz şekilde, Rus orduları önünde Yahudiler yok olmakta, yaşayabilenler de kaçmaktadır.

Cemiyet şu ilke kararlarını yayar:

1. Filistin’de çok az bir nüfus yerleşmesi için Babı Ali Hükümeti ile göç konusunda anlaşılmalıdır, ayrıca oradaki koloniler için bir imtiyaz hakkı alınmalıdır.

2. Kolonistler orada tehlikeli iklim şartlarında ve Hintlilerin soygununa bırakılmamalıdır.

3. Ülke günübirlik seyahatte yazdığı gibi verimsiz değil, bilakis Rabbin mübarek olarak gönderdiği, sadece kültür eksikliği olan Amerika’nın en verimli topraklarından daha verimlidir.

4. Mültecilerin Filistin’e göç maliyeti bir ailenin Amerika’ya seyahatiyle aynıdır. Kutsal topraklarda ev, hayvan, tarla ve araç gereç sağlanmaktadır.

5. Kolonistler binlerce mil uzakta orada topraklara dağıtık yerleştirilmemelidir, bilakis birbirlerine yakın ikamet etmeli, bütün yanlış tutum ve davranışlardan kendilerini kolayca koruyabilmelidirler.

6. Onlar orada Teksas, Florida veya Colorado’daki gibi medeniyet çok uzak değildirler. Göçmenler için gelecek olan elektrik kolonistlerin yaşamalarını gündün güne kuvvetlendirecektir.

7. Son ay içerisinde Rusya ve Romanya’dan yüzlerce aile Filistin ve Suriye’ye gayet iyi bir şekilde göç etmiştir.

Yukarıda sayılan ilke kararları bölgeye bir miktar daha göçün olmasına yeterlidir. Niçin birçok Yahudi’nin Amerika’ya göç ettiklerini ve neden Filistin topraklarına göç etmediklerini, neden Berlin Merkezi Komitesinin kararlarında çoğunluğun göçmenleri Filistin’e doğru yönlendirme kararı almadığı ve Amerika’ya sevk ettiğinin anlaşılması oldukça güçtür.

Bu nedenlerden dolayı Romanya, Rusya, Viyana ve kutsal topraklarda Komite ve cemiyetler kurulur. Bunların bütün amacı Yahudileri Filistin topraklarına yönlendirmeye zorlamaktır. Rabbe şükürler olsun ki bunun için binlerce sempatik yürek bulunmaktadır. Böyle bir cemiyet te Kattowitz’de kurulur. Bu cemiyet her şeyden önce kendini bütün dar ilişkilere rağmen kutsal şeylere adar. Bu cemiyet ittifak karşısında çalışmak istemiyor, çünkü bütün uğraşlar kutsal topraklara göçle ilgili değil, cemiyet yüksek bilinçte milli düşünce ideali oluşturmak istiyor. Cemiyeti gelecekte Yahudi halkının kurban yeri olmak istiyor. Cemiyetin tüzüğü, bütçesi ve işletme düzeni belirlenmiştir. Buna göre her bölgede buna benzer bir kurban yeri inşasına hemen başlanmalıdır.

Her kim ki Yahudi yurdu için gelecekte İsrail için bir kalbi varsa elini taşın altına koysun. İsrail vatanı içinde bu yapıyı bozmayacak bir düzeni Rab istemektedir. Her İsraili görevini yerine getirmelidir. Cemiyet için para

gönderilmesi gibi kayıtlar Oturum başkanı Moritz Moses'in Kattowitz'de imzalı hesabına geçici olarak yönlendirilmektedir.

D.ESRA CEMİYETİ

Esra cemiyeti Rusya'daki Chowewe Zion Cemiyeti ile işbirliği içerisinde Almanya'da 1884 yılında Chowewe Ziyon Cemiyeti üyelerinden Genç Adamlar Grubu tarafından Berlin'de "*Filistin için toplama sandığı*" anlamında kurulur. Isaak Turoff cemiyetin kurucuları arasında yer alır ve daha sonra genel sekreterliğini yapar. Cemiyetin amacı Yahudi toplumunun Filistin'e göçünü organize etmek ve destekleyerek Filistin'deki çiftçilikle uğraşan Yahudilerin desteklenmesi için kurulur. Esra Cemiyeti Almanya'da kırsal alanda ve şehirlerde Yahudi milliyetçiliğinin oluşturulması, Yahudilerin problemlerinin gündemde tutulması ve çözüm önerilerinin içerisinde yer aldığı büyük ve etkili bir propaganda yapar. Filistin'deki Yahudi misyonunun faaliyetleri ve mücadelelerini Esra Cemiyeti sürdürür. Esra Alman Yahudilerini cesurca destekler ve kolayca maddi destek verir. Bu faaliyet cemiyetin en önemli amaçlarından biridir. Bu faaliyetlerde milli bir görünüm açık olarak gündeme taşınmasına rağmen Almanya'da Yahudi milliyetçiliğinin ilk belirtilerini ortaya çıkarır.1886 yılında Esra Cemiyeti bütün Almanya'ya yayılabileceği ümidiyle Berlin'de izlenerek cemiyetin şubelerinin açılması için mücadele edilir. Bu cemiyetin sayısı bütün Almanya'da hızla yayılır. Öyle ki merkezi Berlin olmakla beraber Almanya'da 265 cemiyet kurulur.³⁴

David Wolffsohn Herzl üzerinde etki yapan kişilerden biridir. 6-7 Mart 1887'de Viyana'da bir kongre düzenlenir. Kongre Berlin ve Köln Chowewe-Zion Cemiyetlerinin önderliğinde gerçekleşir. Bambus ve arkadaşları Berlin Cemiyetindedir. Hildesheimer ve Bambus Herzl'in karşısında yer alır. Wolffsohn burada Esra cemiyetinin on bin üyesi adına konuşur ve Bambus, Hildesheimer, Turoff gibi liderlerden bahseder. Bambus ve Hildesheimer'in Filistin'de koloniler için banka kurarak göçmenlerin finansal problemlerine ilgilenmeyi sağlarlar.

Nathan Birbaum yönetiminde Viyana'da ilk Siyonist milli gazete 1885 yılında kurulur. Gazete Herzl'in fikirleri doğrultusunda yayın yapar. Büyük zorluklar altında 1886 yılında ilk sayısını çıkartan gazete, 1886 Eylül başlarında Esra Cemiyeti tarafından yayınlanmaya başlar. Gazete Almanya'da Yahudi milli ruhunun tekrar uyandırılmasında esaslı bir adım oluşturur. Cemiyet gazeteyi Berlin'e taşır ve ismi bir süre sonra Serubal³⁵ olarak deği-

³⁴ Jehuda Reinharz; Dokumente zur Geschichte des deutschen Zionismus 1882-1933, Tübingen 1981, s. 8-9.

³⁵ Jehuda Reinharz; Dokumente zur Geschichte des deutschen Zionismus 1882-1933, Tübingen 1981, s. 12-14.

şir. Serubel içerisinde daha çok Yahudilerin kendi bağımsızlık hareketi gibi konulara yer verir. Bundan sonra gazete iki yıl boyunca bütün Chowewe Zion derneklerinin gözü kulağı olur. 1888 yılı Mayıs ayında Serubabel'in kapanması öncesinde Haham Esriel Hildesheimer tarafından yeni bir cemiyet "Lemaan Zion" kurulur. Bu cemiyetin karakteri, amacı, organizasyon alanı Esra'dan esaslı olarak farklıdır. Şimdiye kadar Filistin'de muhtaç Yahudileri desteklemek için diasporadaki Yahudilerden para toplayan Chalu-kah-System'e karşı olarak Yahudilerle birlikte oturum oluşturulur. Lemaan Zion Cemiyeti'nin amaçları içerisinde Filistin'deki Yahudilerin ekonomik olarak bağımsız olmaları, misyonun faaliyetlerini gerçekleştirmesi, Arap köylerinde ve şehirlerde zor durumda olan Yahudilerin desteklenmesi yer alır.³⁶

SONUÇ

Dünyadaki bütün uygar halkların kutsal olarak konuştuğu, ülkenin bilindiği atalarımızın yaşamış olduğu Filistin toprakları olduğu ve Roma Dönemi'nde devletin sona ermesi ve Yahudilerin sürgüne gönderilmesi ile beraber bütün Yahudiler tekrar geriye kutsal vatana dönmeyi hayal ederler. Dünyada Yahudi halkının ayrıcalıklı ve kutsal oldukları, Yahudilerin kutsal vatanlarına göç etmeleri ve vatanlarını kurmaları fikri ve bu fikrinin siyasi hedefe dönüşmesi ve hedefin uygulamaya sokulması Avrupa'daki cemiyetler vasıtasıyla başlatılır. Esasen Avrupa'da uzun süreden beri itibarları olmadan, toplumdan dışlanarak yaşayan Yahudiler kendi kültür, gelenek, dinleri, tarihleri ve dillerini kaybetmemek için bir takım cemiyetler kurarak kenetlenmeye çalışırlar.

Avrupa'da başlayan hürriyet, eşitlik ve adalet mücadelesi ve toplumların kazandıkları haklar doğal olarak Yahudileri de kendi hürriyetlerini, yaşadıkları ülkelerde haklarının kazanma amacına iter. Bu haklar çerçevesinde Haskala adı verilen Yahudi aydınlanma hareketi başlatılır. Rusya içerisinde yer alan Yahudilerin Maskilin tarafından hakları savunulmaya çalışılırken Rus Çarı II. Aleksandır'ın öldürülmesi sonrasında Yahudi halkına karşı bir nefret oluşarak halk büyük bir baskı altında tutulmaya başlar. Bu süreçte Rusya'dan Doğu Avrupa ülkelerine ve Avrupa'ya büyük bir Yahudi göç dalgası başlar. Daha önce Avrupa'da var olan Yahudi karşıtlığı giderek artmaya başlar. Bu Yahudi karşıtlığında siyasi birliğini yeni tamamlayan İtalya ve Almanya'nın uluslaşma süreci de etkin rol oynar.

Yahudi toplumu içinde büyük göç hareketlerinin Yahudi tarihinde yaşanmasına neden oldular. Bazı Yahudiler Amerika'ya göç ederek sığınmacı

³⁶ Ha'am, Achad: Über die Kultur, in: Ost und West 2, 1902, H. 10, Sp. 655-660.

olurlar. Bu kitle hareketi Almanya ve Alman Yahudilerini de etkiler. I. Dünya Savaşı'na kadar Almanya ile Rusya'nın sınır komşusudur. Bu coğrafi yakınlıktan dolayı Yahudiler için Alman toprakları bir geçiş bölgesi olur. Bu Yahudilerin bir kısmı buradan diğer Avrupa ülkelerine, bir kısmı Orta Avrupa ve Amerika'ya göç ederken bir kısmı da Almanya'da yerleşir. Zamanla Doğu Avrupa Yahudilerinin sayıları Almanya'da zaman içinde hızla çoğalır. Batılı Yahudi toplumunun Hayırsever organizasyonları ve Almanya'daki Yahudi organizasyonları bu doğu Avrupa Yahudilerine başka bir ülkeye göç etmeleri konusunda yardım ederler.

İşte bu süreçte Yahudilerin problemlerine çare üretmek amacıyla birçok yerde Yahudi cemiyetleri kurulmaya başlar. Cemiyetler bir taraftan Yahudi halkını aydınlatır, bilinçlendirir, Yahudi kültürü, geleneği, dili ve dinini korumalarını sağlarken diğer taraftan oluşan problemlerle de uğraşarak çözüm üretmeye çalışır. Özellikle yurtlarından olan Yahudiler için yeni bir toprak aranmaya başlanır ve bu toprağın kendileri için kutsal topraklar olarak kabul edilen ve daha önceleri peyder pey Yahudilerin göç ettiği Filistin toprakları çözüm olarak ortak kabul noktası olur.

Rusya'da 1850'lerde 2,3 milyon, yüzyılın sonuna doğru 5 milyon Yahudi yaşaması yeni kurulmak istenen ülkenin nüfusu için büyük bir potansiyel olarak görülür. Rusya'dan sürülen Yahudileri sahiplenen ve onların nereye gideceğine karar vermek isteyen ilk Siyonist oluşum da bu şekilde ortaya çıkar. Yahudilerin Filistin'e göçünü organize etmek amacıyla Rus Yahudi Leo Pinsker tarafından 1882'de Choveve Zion, daha sonra, Bnei Brith ve Esra cemiyetleri kurulur. Chowewe Zion'unun Yahudi göçmenlerini Filistin'e yerleştirilmesi sürecinde ve Yahudilerin bilinçlenerek Siyonizm düşüncesi etrafında birleşmelerinde çok önemli işlevi olur. Esasen daha birçok cemiyet kurulmasına karşın bu çalışmada sadece üçü ele alınmıştır. Bu cemiyetlerin Yahudi Siyonist hareketi içerisinde çok önemli rolü vardır. Kendiliğinden yerel olarak çeşitli bölgelerde Chowewe Zion Cemiyetleri kurulur. Bu ortaya çıkan cemiyetler daha sonra Herzl'in etrafında Yahudi Vatanı fikri etrafında birleşirler. 1882 yılında itibaren Yahudiler için yeni düşünceler oluşturulur. Buna göre artık Yahudiler kendi topraklarında tarım işçileri olarak çalışacaklardır. Bu tarım alanları da kutsal topraklarda olacak ve bunun içinde bu topraklardan arazi satın alınarak örnek çiftlikleri kuracak olan koloniler oluşturulacaktır.

Filistin'de 19. Yüzyılın başlarında 275 bin ile 300 bin arasında bir nüfus vardır. Bu nüfusun yüzde 90'ını Müslüman Arap halkı, 7 bin ile 10 bin arasındaki nüfusu Yahudiler, 20 bin ile 30 bin arasındaki nüfusu ise Hıristiyan Araplar oluşturur. 1881 yılında henüz Yahudi göçü Filistin'e başlama-

dan önce 457 bin nüfusun 400 binini Müslümanlar, 13 ile 20 bin arasındakini Yahudiler, 42 binini ise Ortodoks Hıristiyanlar oluşturur.³⁷

Bir süre sonra buraya uzun süre burada yaşamış, fakat şimdi Osmanlı tabası olmayan Yahudiler gelirler. Burada yaşayan Yahudileri eski Jischuwa denen yerli Yahudileri ile daha sonra İspanya'dan göç eden sefaretler ve Avrupa'dan göç eden Eşkenaz Yahudileri oluşturur. Bu Yahudiler, tarımla uğraşan fakir bir halkı oluşturur ve daha çok dış ülkelerde yaşayan Yahudilerin yardımıyla geçinirler.

1882 yılında kurulan bu cemiyetler Yahudi milletinin içine milliyetçilik ve vatanlarını yeniden kurma ateşini yakar. Her ne kadar Osmanlı Devleti yasal olarak Filistin topraklarına Yahudi göçünü engellese de Yahudi cemiyetlerinin oluşturduğu lobi faaliyetleri, İngiltere ve Fransa'nın Ortadoğu'da etkin olabilmek için bir üsse ihtiyacı yer alır. Bu nedenin olması, Osmanlı Devleti'nin mali ve siyasi olarak güçsüz bir dönemi yaşaması, daha sonra Trablusgarp, Balkan Savaşları ve nihayet I. Dünya Savaşı'nın başlaması Filistin halkı ve Osmanlı Devleti için talihsizliktir. Nitekim savaşın sonunda bu topraklar Osmanlı Devleti'nden çıkarak İngiltere'nin Mandası olur ve böylece göç dalgası yeniden büyük bir hızla devam eder. Neticede biraz gecikerek de olsa 1948 yılında Yahudiler amaçlarına ulaşarak Filistinlilerin topraklarında Yahudi devletini kurmayı başarırlar.

Yahudi cemiyetlerinin elde etmiş olduğu bu başarı diğer haklara örnek olmalıdır. Türk ve Müslüman olan veya kötü durumda bulunan halkların da sivil toplum örgütlerini kurarak, sayılarını artırarak ülke içerisinde ve ülke dışarısında kendi vatandaşlarını aydınlanmalarını, kültürlenmelerini, bilinçlenmelerini, ekonomik özgürlüklerini kazanmalarında, diğer halklar ve devletler nezdinde de yazılı ve görsel basın aracılığı ile haklılıklarını ve tanıtımlarını yaparak kendi halkları ve devletlerinin çıkarları doğrultusunda lobicilik faaliyetlerinin gerçekleştirme-lerinde etkin olmasını sağlamalıdır.

³⁷ Norman G. Finkelstein, *Der Konflikt zwischen Israel und den Palästinensern. Mythos und Realität*, München 2002, s. 106-167.

KAYNAKÇA

- ACHAD, Ha'am, : Über die Kultur, in: Ost und West 2 (1902), H. 10.
- ADAM, Uwe Dietrich, Judenpolitik im Dritten Reich, Düsseldorf 1972.
- ADLER, Hans Günter, Die Juden in Deutschland von der Aufklärung bis zum Nationalsozialismus, München 1960.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, "II. Abdülhamid'in Yahudilerin Filisti n'e Yerleşmesini Yasaklayan Bir İradesi", TDTD, S.3, İstanbul, Mart, 1987.
- ARMAOĞLU, Fahir, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul,2010.
- BERKOWITZ, Michael: Die Schaffung einer jüdischen Öffentlichkeit: Theodor Herzl und der Baseler Kongress 1897, in: Jörg Requate u.a. (Hg.): Europäische Öffentlichkeit: Transnationale Kommunikation seit dem 18. Jahrhundert, Frankfurt am Main u.a. 2002.
- BUZPINAR, Tufan, 'II. Abdülhamid Döneminin İlk Yıllarında Filistinde Yahudi İskanı Girişimleri', Türkiye Günlüğü, No. 30, Ekim 1994.
- DOHM, Wilhelm Christian ,(1751 -1820) , On the Civil Amelioration of the Condition of the Jews' (Yahudilerin Medenî Durumlarının İyileştirilmesi Hakkında) ; Dan & Lavinia Cohn - Sherbok, Yahudiliğin Kısa Tarihi , Çev.: Bilal Baş, İz yay., İstanbul, 2010.
- DUHRING, Eugen, Die Judenfrage als Frage der Rassenschädlichkeit für Existenz, Sitte und Kultur der Völker, Berlin 1882.
- FINKELSTEIN, Norman G., Der Konflikt zwischen Israel und den Palästinensern. Mythos und Realität, München 2002.
- FRIEDMAN, Isaiah, Germany, Turkey and Zionism, 1897-1918, Oxford 1977.
- GELBER, Nathan Michael u. a.: Art. "Congress, Zionist": *Encyclopedia of Zionism and Israel* 1,1971.
- Goldschlag, Y.: Art. "Mizrahi", in: *Encyclopedia of Zionism and Israel* 2, 1971.
- HERDER, Johann Gottfried, Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit, in: Herders Werke in fünf Bänden, Berlin und Weimar, Bd. 4, 1978.
- HERZL, Theodor, Der Judenstaat. Versuch einer modernen Lösung der Judenfrage, zit. nach: Wenn Ihr wollt, ist es kein Märchen, hrsg. von Julius Schoeps, Königstein 1985.
- , Der Baseler Kongress, in: Ders.: Gesammelte Zionistische Werke, 3. Aufl., Tel Aviv 1934, vol. 1: Zionistische Schriften.
- KARAKÖSE, Hasan , "Yahudiler'in Filistin'e Yerleşme Girişimleri ve Süleyman Fethi Bey'in Layihası (1911)", G.Ü Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:5 Sayı:1, 2004. s. 43-57.
- KOCABAŞ, Süleyman, "Vaat Edilmiş Toprak" Filistin İçin Mücadele: Türkiye ve Siyozizm, Vatan Yayınları, Kayseri 1987.
- KRAUTKRAEMER, Elmar, Krieg ohne Ende? Israel und die Palästinenser. Geschichte eines Konflikts, Darmstadt 2003, Anhang: Dok. 6.

- LAQUER, Walter, A History of Zionism, New York 1972, S. 20; I
- MARR, Wilhelm, Der Sieg des Judentums über das Germanenthum. Vom nicht confessionellen Standpunkt aus betrachtet, Bern 1879.
- MOSSE ,George L., Toward the Final Solution. A History of European Racism, New York 1978.
- NIEWYK, Donald, The Jews in Weimar Germany, Baton Rouge 1980.
- ÖKE Mim Kemal Öke, İngiliz Câsûs Prof. Arminius Vambery'in Gizli Raporlarında II. Âbdülhamîd ve Dönemi, İstanbul-1983.
- , Siyonizm'den Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu, Ufuk Kitapları, 2002.
- REINHARZ, Jehuda; Dokumente zur Geschichte des deutschen Zionismus 1882-1933, Tübingen 1981.
- RUBINSTEIN,Hilary L. –COHN,Dan – ABRAHAM,Sherbok – EDELHEIT,J. – RUBINSTEIN,William D.,
The Jews in the Modern World: A History Since 1750, Oxford University Press, London, 2002.
- SYKES, Christopher, Kreuzwege nach Israel, München 1967.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Âbdülhamîd'in İngiliz Siyâsetine Dâir Muhtıraları", Târih Dergisi, Sayı-10, İstanbul-1954.
- WATZAL, Ludwig Watzal, Feinde des Friedens. Der endlose Konflikt zwischen Israel und den Palästinensern, Berlin 2002.
- WOLFFSOHN, Michael – BOKOVOY, Douglas, Israel. Geschichte – Wirtschaft- Gesellschaft – Politik, Opladen 1996.

